

ECLESIOLOGIA CONCILIULUI II VATICAN ȘI IMPLICAȚIILE ASUPRA MISIUNII

Preot dr. Marius Florescu

Abstract: The Vatican Council II, whose solemn recess by Pope Paul VI celebrated last year 50 years, marks the entrance of the Roman-Catholic Church in the modern world. For the first time in its history, it merely admits that it is time for the ancient Church built in Rome to come under new patterns. The texts mentioned represent a first notification, solemn and grave, of this state of fact. In his opening speech, Pope John Paul XXIII had launched to the participants the challenge of expressing, through new words, the permanent truth of the Gospel: “One thing is the thesaurus of believing, another is the shape under which such truths are expressed”¹

Keywords: mission, opening, revitalization, redefinition

Conciliul II Vatican, de la a cărei închidere solemnă de către papa Paul al VI-lea s-au împlinit anul trecut 50 de ani, marchează intrarea Bisericii Romano – Catolice în lumea modernă. Pentru prima dată în istoria sa, aceasta recunoaște că a sosit timpul pentru ca, străvechea Biserică întemeiată la Roma să se încadreze în tipare noi. Textele pe care le-am amintit, reprezintă o primă luare la cunoștință, sobră și serioasă, a acestei stări de fapt. În discursul său de deschidere, papa Ioan al XXIII-lea, lansase participanților provocarea de a rosti, prin cuvinte noi, adevărul permanent al Evangheliei: „Unul este tezaurul credinței, alta este forma, sub care aceste adevăruri sunt enunțate”².

Mai mulți factori au determinat o schimbare de paradigmă teologică: reînnoirea liturgică, apărută la începutul secolului, cu redescoperirea surselor patristice; dezvoltarea cercetărilor biblice, precum și contactul cu exegeza și teologia protestantă; reflectarea asupra teologiei Bisericii, inițiată între cele două Războaie Mondiale, de către tinerii teologi precum Yves Congar³. Toate acestea, au fost însoțite la Conciliul Vatican II, de o luare în considerare,

---

¹ Popes John XXIII and Paul VI, *Discours au Concile*, Geneva, COE, 1970, p. 65

² Papes Ioan al XXIII-lea et Paul al VI-lea, *Discours au Concile*, Geneve, COE, 1970, p. 65

³ Jean Pierre Torrel, *La Theologie catholique*, Paris, PUF, 1994, p. 70

crescândă, a dimensiunii istorice a credinței, ca aspect al misiunii Bisericii⁴. Această schimbare a praxis – ului și a metodei teologice, a antrenat anumite modificări ale gândirii catolice, care par acum dobândite definitiv.

Mai întâi de toate, asistăm la o redefinire a Bisericii, ca instituție. Descoperirea dimensiunii eshatologice a Bisericii, a condus la recunoașterea caracterului său provizoriu în timp. Chiar dacă Biserica Romano – Catholică nu a renunțat la pretenția sa, de a fi unica Biserică a lui Hristos pe pământ, aceasta recunoaște totuși că, poporul lui Dumnezeu se revarsă peste granițele acesteia și că acest popor, în mișcare către Împărăție, nu a ajuns încă la plenitudinea desăvârșirii.

Totodată, anumiți factori conjuncturali, au avut rolul de a intensifica această nouă orientare a Conciliului, iar redefinirea instituției Bisericii a fost, cu siguranță, accelerată și de contactele cu ceilalți creștini, respectiv, de dialogul ecumenic. Pluralismul cultural, în noul context misionar și diversitatea teologică a participanților la Conciliu, au determinat, de asemenea, o regândire, în sensuri mai largi, a limitelor Bisericii⁵.

Constantele teologice

Se pot identifica cel puțin trei factori teologici, care predomină problematica asupra misiunii și care vor fi analizați, în cele ce urmează. Este vorba, în primul rând despre antropologie, apoi despre hristologie, în special în relație cu tema întrupării și a crucii. În al treilea rând, analiza se va orienta în jurul eclesiologiei, cu precădere, în jurul relaționării dintre Biserică și Împărăția cerurilor. Conform documentelor emise, în toate aceste teme teologice, Conciliul a accentuat opțiunile teologice proprii Tradiției catolice, cu inevitabile consecințe pentru reflecția asupra misiunii.

Antropologia

Apropierea antropocentrică, proprie Conciliului II Vatican, exprimată mai ales în *Gaudium et Spes*, reflectă o anumită viziune a omului desăvârșit, în armonie cu Teologia catolică tradițională.

Astfel, Conciliul descoperă în creație și în special în om, acel *imago dei*, în care se află „germenii binelui” (LG, paragraful 17; GS, paragraful 3, 42), „semintele Cuvântului” (AG, paragraful 11, 15). El pune accent asupra unității originare a rasei umane, asupra solidarității dintre oameni și asupra necesității mântuirii tuturor (LG, paragraful 9, 13; GS, paragraful 32). Omul nu este privit numai pe plan individual – chiar dacă afirmă întotdeauna valoarea individului și demnitatea persoanei (GS, primul capitol) – dar și din punctul de vedere al colectivității. Se insistă asupra dimensiunii universale a mântuirii (LG, paragraful 48; GS, paragraful 45) și asupra voinței divine de a mântui toată/orice

⁴ Claude Geffre, *Un nouvel age de la theologie*, Paris, Ed. de Cerf, 1972, p. 8

⁵ R. Laturelle, Ed., *Vatican II. Bilan et perspectives. Tome I*, Montreal-Paris, 1988, p. 412

rasă umană (LG, paragraful 16; AG, paragraful 7). În acest scop, Vatican II nu face decât să traducă, în termeni oarecum actualizați, opțiunile tradiționale catolice, în raport cu antropologia.

Tradiția catolică a fost întotdeauna determinată să accepte că omul poate, în lumina naturală a dreptății, să ajungă la cunoașterea divină⁶. După expresia consacrată a lui Toma d' Aquino, „harul nu afectează natura, ci o aduce la perfecțiune”⁷. Puțin înainte de Vatican II, această teologie s-a exprimat în opera lui Karl Rahner, care afirmă prioritatea harului care se află în orice creatură. Pentru el, „harul divin, roada mântuirii, pătrunde în lumea creată, pentru a o sfinți. El încorporează lumea în natura sa (dar fără a o aboli pe aceasta) și în misterul lui Hristos”⁸.

Plecând de la această teologie a harului omniprezent, Rahner dezvoltă ideea „creștinului care se ignoră”. El vrea să minimalizeze nevoia unei cunoașteri explicite a lui Hristos, căci doctrina despre „creștinul anonim”, presupune și constituie condiția însăși a anunțului Evangheliei⁹. Totuși, afirmațiile sale lasă să se înțeleagă că harul sfințitor se întinde la toți oamenii, în așa fel încât să poată beneficia de mântuire, independent de Biserică sau de credință creștină.

O lectură atentă însă, va evidenția faptul că, deși teologia catolică tradițională admite posibilitatea unei cunoașteri naturale a lui Dumnezeu, este cu neputință a-L cunoaște pe Acesta, în afara revelației unice și definitive în Iisus-Hristos. Conform concepției catolice, după cum notează Rahner, harul impregnează toată creația și permite omului să acționeze pozitiv, în vederea obținerii mântuirii sale¹⁰.

Hristologia

Antropologia Conciliului, exprimată și de Rahner, revine asupra unei hristologii centrate pe întruparea Domnului Iisus Hristos, ca „act suprem al creației”: „Întruparea și crucea semnifică decizia lui Dumnezeu, globală și fără întoarcere, în favoarea unei lumi mântuite, transfigurate și sfințite, prin puterea Cuvântului”¹¹.

⁶ După Conciliul Vatican I, spre exemplu, se declara: „Sfânta Biserică, maica noastră, crede că, la început, după ce Dumnezeu a creat omul, i-a încredințat acestuia cunoașterea adevărului, în vederea lucrării spre mântuire, adică, spre asemănarea cu Creatorul” (Torrell, *La Theologie catholique, o.c.*, p. 54)

⁷ Citat din Torrell, *o.c.*, p. 31. Gerard Siegwalt, teolog luteran, observa că teologia augustiniană, diferită de cea a Sfântului Toma, are în comun cu aceasta din urmă soteriologia („L'universite les sciences et la theologie”, în *La nature a-t-elle un sens?*, Cerit, Strassbourg, Presses universitaires, p. 165)

⁸ Karl Rahner, *Mission et Grace, vol I*, Paris, Mame, 1962, p. 168

⁹ Vezi articolul semnat de el în „Theological Investigations”, vo. XII, London, Darton, Longman and Todd, 1974, p. 168-171

¹⁰ „Trebuie să ne gândim ce înseamnă creștinism anonim și creștin anonim? Ceea ce înseamnă cele două expresii, este nimic altceva decât faptul că, oricine poate să beneficieze de harul divin, având deci posibilitatea de a se sfinți și de a se mântui, de a ajunge în rai, chiar înainte de a mărturisi credința Bisericii și de a se boteza” (*idem*, p. 169)

¹¹ *Ibidem*

Această hristologie, pune accent pe dimensiunea universală a jertfei lui Hristos și presupune două aspecte: mai întâi, smerenia (kenoza) lui Hristos, apoi înălțarea Sa întru slavă. Fundamentele acestei hristologii se regăsesc în concepțiile pauline cu privire la Hristos: kephalé (cap) și plérôme (plenitudine)¹². Hristos întru slavă este, în același timp, Întemeietor al Bisericii și Domn al întregului univers: „Acestui Trup, Hristos îi este Capul. El este imaginea lui Dumnezeu nevăzut și în El toate lucrurile au fost create. El este Capul Trupului care este Biserica” (LG, paragraful 7) (urmează citările din Coloseni 1, 15-18 și Efeseni 1, 18-23).

Conciliul subliniază o perspectivă hristologică, favorită Părinților greci, ceea ce se explică, fără îndoială, prin redescoperirea teologiei patristice și dorința de a apela la resursele cele mai vechi ale Tradiției. Așa se explică reluarea textului din Epistola către Efeseni (1, 10), care se referă la recapitularea întregului univers în Iisus Hristos¹³. Teoria recapitulării sugerează că toată istoria, destinul lumii întregi, sunt asumate și mântuite prin întruparea și înălțarea lui Hristos de-a dreapta Tatălui¹⁴. Ea accentuează valoarea mântuirii prin întruparea lui Iisus Hristos, Care a devenit om pentru ca omul să poată să se unească cu Dumnezeu. Printr-un citat extras din Ad Gentes, de exemplu, se poate observa această opțiune teologică: „Prin căile unei întrupări reale, Fiul lui Dumnezeu a venit pentru a-i face pe oameni să participe la natura divină” (AG, paragraful 3)¹⁵.

Deși veche în cadrul Tradiției, această perspectivă reprezintă, pentru Biserica Occidentului, un câmp teologic relativ nou¹⁶. Încă o dată, Conciliul a ales calea schimbării, printr-o continuitate. Totuși, după cum arată Michel Bouttier, cu referire la textul din Epistola către Efeseni, „recapitularea, pare aici rodul unei pacificări consimțite, prețul unei victorii impuse, viziunea devenind polemic”¹⁷.

Dintr-o altă perspectivă, „recapitularea” este văzută ca o mișcare ce poartă lumea întreagă, spre destinația finală, care este Hristos, fie ca și continuarea unei lupte spirituale, în final victorioase contra forțelor răului¹⁸. Conciliul pare să fi acceptat prima alternativă, dar fără să o fi aprofundat. Cu siguranță, există o dimensiune universală și cosmică a domniei și a împărăției lui Hristos, dar și o împotrivire a acestora față de o lume și de puteri ostile, căci capitolul următor al Epistolei către Efeseni (2, 1-2) descrie pe destinatarii epistolei, care ar urma pe „dumnezeul acestei lumi”.

¹² Conform Efeseni 10, 18-23 și Coloseni 1, 15-22; *Lumen Gentium* paragraful 16 și *Gaudium et Spes* paragraful 13

¹³ Michel Bouttier, *L'epître de Saint Paul and Ephesiens*, Geneve, Labor et Fides, 1991, p. 69

¹⁴ Părintele I. G. Coman, *Și Cuvântul Trup S-a făcut*, Editura Mitropoliei Banatului, Timișoara, 1990, p. 88

¹⁵ În *Gaudium et Spes*, se arată că „Hristos, tipul absolut al existenței umane, noul Adam, este Cel Care i-a unit în Sine pe toți oamenii, pentru a recapitula lumea cu Sine însuși” (paragrafele 22 și 38)

¹⁶ J. Witte remarcă totuși că această nouă perspectivă este fondată pe Biblie, înrădăcinată în Tradiție și îmbogățită prin perspectiva eclesiologiei, misiologiei și ecumenismului” (*L'Eglise Vatican II. Tome II*, Rome, 1971, p. 459)

¹⁷ *L'epître de Saint Paul aux Ephesiens*, Paris, Gabada, 1994, p. 71

¹⁸ *Idem*, p. 296

Totuși, autorul textului Epistolei către Coloseni, afirmă superioritatea lui Hristos, asupra oricărei alte puteri spirituale. Dar, în aceste teme, eshatologice prin excelență, nu trebuie să fie uitat faptul că, această victorie s-a împlinit cu prețul „sângelui și a crucii Sale” (Coloseni 1, 20) și că, datorită acestui preț, toți sunt acum „împăcați (...) prin moartea Sa” (Coloseni 1, 22)¹⁹. Crucea este evenimentul decisiv, datorită căruia opera împăcării este împlinită. În fața crucii, fiecare este invitat să se analizeze și „să se țină tare în credință” (cf. Coloseni 1, 23).

Eclesiologia

Eclesiologia Conciliului Vatican II este radical hristocentrică²⁰. Aceasta, permite Conciliului să redefinească Biserica, sub forma sa juridică și ierarhică, așa cum am constatat mai sus, confirmându-și totodată, poziția sa unică și centrală în mijlocirea mântuirii. Astfel, se poate vorbi de o fidelitate față de Tradiție, cu toate schimbările aduse de Conciliu.

Accentul pe Biserică, Trupul mistic al lui Hristos, reiese încă din primul capitol al constituției *Lumen Gentium*²¹. Acesta, se sprijină, conștient, pe dezvoltările anterioare ale Teologiei catolice moderne și mai ales pe enciclica *Mystici Corporis* (1943)²². În timp ce, enciclica insistă asupra identității dintre Trupul lui Hristos și Biserica Romano – Catholică, „instituită istoric și structurată ierarhic”²³, *Lumen Gentium*, evită o identificare prea strictă între Hristos și Biserica vizibilă iar, în capitolul doi, dezvoltă noțiunea de Biserică – popor al lui Dumnezeu. Paragraful 8, face legătura între Biserică și poporul lui Dumnezeu, insistând asupra dublei realități umane și divine, din care este constituită Biserica, afirmând apoi că, Biserica cea Una subzistă în Biserica Romano – Catholică („subsistit in Ecclesia catholica”) și că o transcende, deopotrivă, și în timp, și în spațiu.

Pentru Conciliul Vatican II, Biserica este „sacramentul mântuirii”, deoarece ea îl re-prezintă pe Hristos, întregii lumii, fiind, pe de o parte, „acea parte a umanității, deja unită sub conducătorul ei, Iisus Hristos”, iar pe de altă parte, cea care „năzuiește ca, întreaga umanitate să se reunească în unitatea credinței, în Iisus Hristos”²⁴. Conciliul Vatican II se deschide, în acest fel, înspre o perspectivă universală a mântuirii. Prin dublul său atașament, față de Hristos și față de lume, Biserica este „instrumentul mântuirii tuturor oamenilor” (*Lumen Gentium*, paragraful 9), fiindcă, „în mod eficace și perpetuu, ea tinde să adune întreaga umanitate sub Hristos Mântuitorul” (*Lumen Gentium*, paragraful 13).

¹⁹ Exegețul catholic J. N. Aletti vorbește despre reconciliere și pace din perspectiva Persoanei lui Iisus Hristos, subliniind unicitatea medierii Fiului, pentru pacea în lume și eliberarea tuturor celor aflați în diferite nevoi (*Saint Paul Epitre aux Colossiens*, Paris, Gabada, 1993, p. 90)

²⁰ Cf. Jean Galot: „Întreaga eclesiologie exprimată de Vatican II are la bază hristologia” (*Vatican II. Bilan et perspectives, vol I*, Rome, 1973, p. 391)

²¹ Titlul capitolului din *Lumen gentium* este *Biserica, trupul mistic al lui Hristos*

²² În cadrul aceleiași paragraf, enciclica *Mystici corporis* este citată de patru ori

²³ Yves Congar, *Sainte Eglise. Etudes et approches ecclesiologique*, Paris, Cerf, 1963, p. 28

²⁴ *Eglise de Vatican II. Tome II, o.c.*, p. 461

Această abordare a raporturilor dintre Hristos, Biserică și lume, se apropie de cea a constituției *Ecclesiam Suam*, publicată în 1964, doar cu un an înainte de promulgarea constituției *Lumen Gentium*. Conform acestei circulare, Hristos se află în inima umanității, în timp ce, în jurul Lui, se conturează mai multe cercuri concentrice. În locul cel mai apropiat, descoperim cercul care adună poporul Lui, „al cărui mamă și cap este Biserica Romei” (*Ecclesia Suam*, paragraful 117); apoi un al doilea cerc, cel al lumii care se cheamă creștină (*Ecclesia Suam*, paragraful 113); apoi cercul celor „care Îl adoră pe Dumnezeu, Cel Unul” și la sfârșit, cercul cel mai mare, care îi reprezintă pe necredincioși și ate²⁵. Viziunea este aceeași: eclesiologia se sprijină pe fundamente hristologice. Hristos adună în jurul Lui, nu numai poporul Său, Biserica, ci și „toată lumea, care așteaptă și dorește mântuirea”²⁶.

Păstrându-și identitatea sa, de Biserică Una, Sfântă, Catholică și Apostolică, Biserica Romano-Catholică, se vede acum, înscrisă într-o dinamică a istoriei și într-o relație de dialog cu lumea. Nimic nu scapă preocupărilor sale: ea este „împărăția Lui Dumnezeu, Cel tainic prezent” (*Lumen Gentium*, paragraful 3), „destinată să se extindă la dimensiunile întregului univers” (*Lumen Gentium*, paragraful 13). În același timp, Biserica este pregătită să primească întreaga lume în sine (*Gaudium et Spes*, paragraful 44). În acest context, „Biserica nu se află în lume, pentru a crea o lume lângă lume, sau o contra-lume, sau o lume la adăpost de lume, ci pentru a ajuta lumea reală să își regăsească vocația și să aștepte împlinirea acesteia. Mântuirea este, astfel, mântuirea creației”²⁷.

Cu toate acestea, atunci când frontierele dintre Biserică și lume se diminuează, atunci când lumea non-creștină și chiar necredincioasă, poate ajunge la mântuire, doar prin deșeptarea conștiinței (*Lumen Gentium*, paragraful 16) și când Biserica este ca un izvor care inundă tot, ca un canal de grații care infuzează toată lumea creată, nu ne îndreptăm oare, către o devalorizare a mesajului și către eventuala dispariție a Bisericii, sub forma sa vizibilă și concretă? Din punct de vedere catolic, atât cât Biserica Îl va reprezenta întotdeauna pe Dumnezeu, ca un fel de prelungire a întrupării ea va fi întotdeauna prezentă și necesară. Din contră, pentru Bisericile ieșite din Reformă, problema este tranșată într-un mod mai pragmatic, deoarece, pentru ele, Biserica nu are consistență decât prin membrii săi²⁸. În acest caz, dacă Duhul Sfânt este pretutindeni, împlinindu-și lucrarea, iar mântuirea este deja prezentă în lume, suntem îndreptați să ne întrebăm ce loc trebuie să îi mai rezervăm Bisericii?

Problematica, departe de a fi una teoretică, va fi dezbătută pe larg în anii ‘60 și ‘70 ai secolului trecut, mai cu seamă în cadrele Consiliului Ecumenic al Bisericilor.

²⁵ Citatul este din enciclica *Ecclesiam Suam*, datată 6 august 1964, publicată la Paris, în același an, sub egida editurii *Action populaire*

²⁶ Jan Witte, *Eglise de Vatican II, Tome II, o.c.*, p. 474

²⁷ A. Lambert, *Commentaires aux Gaudium et Spes*, Geneve, COE, 1972, p. 160

²⁸ Yves Congar comentează diferențele teologice dintre catolicism și protestantism: „Chestiunea de fond, între Reformă și noi, este cea eclesiologică”. În viziunea sa, eclesiologia protestantă se reduce la soteriologie (Cf. *Sainte Eglise. Etudes et approches*, Paris, Cerf, 1963, p. 141)